

İNSAN VE HERKES BAĞLAMINDA: BEYAZ MANTOLU ADAM* THE MAN WITH WHITE COAT WITHIN THE CONTEXT OF PERSON AND EVERYBODY

Yılmaz EVAT**

Öz

Bu çalışmada roman, öykü, biyografi, günlük, oyun türlerinde eser vermiş olan Türkçenin özgün bir kalemi Oğuz Atay'ın "Beyaz Mantolu Adam" isimli öyküsü, yukarıdaki anahtar kavramlar ışığında incelenecektir.

"Beyaz Mantolu Adam", yazarının sanata, topluma ve hayata Varoluşçuluk açısından bakışını ortaya koyan bir öyküdür. Oğuz Atay, bu öyküsünde de bireyin yazarıdır. O, başarısızlıkları, iletişimsizliği, hayal kırıklığını, bunalımı, isyanı, intiharı, yabancılaşmayı, tutunamamayı vb. oyunlaştırarak mizahi ve ironik bir üslupla anlatıyor.

"Beyaz Mantolu Adam"da başat kavramlardan birisi de yalnızlıktan kaynaklanan iletişimsizliktir. Metinde kahramanın iletişimsizliğini anlatan birçok ifade mevcuttur. Öykünün kahramanı konuşmaz, karşılık vermez. Konuşmadığı için kahramanı yabancı turist sananlar çıkar. Kahraman, bilmediği bir dilde kendisine küfredildiğinde; hatta mantosunun etekleri bile çekiştirildiğinde konuşmaz, karşılık vermez.

Oğuz Atay bu metinde insan kalabalıklarını çok ciddi olarak yermektedir. Metinde birçok belirsizlik bildiren ifade mevcuttur. Sözelimi "topluluğa katılanlar, derli toplu insanlar, kalabalık, bir sokağa çıktı, çevreye ilgisiz insanlar, birisi, birilerini aradı, onları izleyen kalabalığa çarptılar..." gibi. Bu belirsizlik ifadelerinin içinde en sık kullanılanı "kalabalık" kelimesidir. Oğuz Atay, Beyaz Mantolu Adam'ı "insan", diğer insanları "kalabalık" olarak nitelendirmiştir. Beyaz Mantolu Adam bu yönüyle Ortega y Gasset'in "İnsan ve Herkes" adlı kitabını hatırlatmaktadır. Gasset, bu eserinde "Yaşamak, bir ortamın çaresiz tutsağı olmaktır." demişti. Öyküde Beyaz Mantolu Adam Varoluşçuluk felsefesiyle 'ortamın tutsağı olmaktan' kurtulmaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Oğuz ATAY, İnsan, Herkes, Varoluşçuluk, Bunalım.

Abstract

In this paper, the story "The Man with White Coat" of Oğuz Atay, a genuine author of Turkish literature who wrote novels, stories, biographies, diaries, and plays will be studied under the light of above concepts.

The Man with White Coat is a story that manifests the author's perspective of art, society, and life as to existentialism. In this story too is Oğuz Atay the author of the individual. He describes failure, lack of communication, disappointment, depression, revolt, suicide, alienation, unclinging in a humorous and ironic way and within a play context.

One of the main concepts in The Man with White Coat is the lack of communication due to the loneliness. The main character of the story doesn't speak or response. There are numerous expressions telling the lack of communication of the main character. Sometimes people believe that he is a tourist because he doesn't speak. He doesn't speak or response even when people swear him in a language he doesn't know or pull his coattail.

In this text Oğuz Atay criticize crowds of people seriously. Some adjectives and indefinite pronouns drive readers to ambiguity. For example: people joining the crowd, the crowd, he came to a street, people indifferent of the environment, somebody, he looked for someone, they ran into the crowd watching them. Within these indefinite expressions, the most common is "the crowd".

Oğuz Atay described The Man with White Coat as a person, and others as the crowd. With this aspect, The Man with White Coat recalls Ortega y Gasset's person and everybody. In this work Gasset expressed that living is to be the desperate captives of an environment. In the story the man with white coat tries not to be the captive of the environment with existentialism philosophy.

Keywords: Oğuz Atay, Person, Everybody, Existentialism, Depression.

1.GİRİŞ

Bu çalışmada roman, öykü, oyun, biyografi, günlük türlerinde eser vermiş olan Türkçenin özgün bir kalemi Oğuz Atay'ın "Beyaz Mantolu Adam" isimli öyküsü yukarıdaki anahtar kavramlar ışığında incelenecektir.

Her edebî metin insanın var oluşunu sorgular. Oğuz Atay da "Beyaz Mantolu Adam" adlı öyküsünde sıra dışı kahramanı ile var oluşu, insanı ve kalabalığı sorgulamıştır. Martin Heidegger'in dediği gibi "Ancak insan bir varolan olarak, dünyadaki diğer varolanlardan daima fazla bir şeydir: o dünyanın ve

* Bu makale, 20-22 Ekim 2011 tarihleri arasında Adana'da düzenlenen "Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu"nda sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

** Dr. Öğr. Gör., Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yilmazevat@hotmail.com

dünya içindeki şeylerin (varolanların) kendisine açık kılındığı biricik varlıktır. Dolayısıyla o, varolanların Varlığını sorabilen tek varlıktır." (Altuğ, 2008:88).

Öyküsünde insanı ve kalabalığı sorgulayan Atay, Ortega y Gasset'in şu tespitini haklı çıkarmaktadır: "Topluluk, evet, insanî bir şeydir; ama insansız insanlıktır, ruhsuz insanlık, tinsiz insanlık, insanlığından çıkmış insanlık." (Gasset, 2007:162) .

2.BEYAZ MANTOLU ADAM ADLI ÖYKÜNÜN İNCELENMESİ

2.1.BEYAZ MANTOLU ADAM'DA İÇERİK İNCELEMESİ

İnsan ve herkes bağlamında "Beyaz Mantolu Adam", yazarının usaresini ele veren bir öyküdür. İroni ustası Oğuz Atay, bu öyküde de bireyin yazarıdır. Atay, başarısızlığı, iletişimsizliği, hayal kırıklığını, bunalımı, intiharı, isyanı, yabancılaşmayı, tutunamamayı anlatmaktadır.

2.1.1. BEYAZ MANTOLU ADAM'DA VAROLUŞÇULUK

Atay'ın "Beyaz Mantolu Adam"ı bir varoluşçudur. "Varoluşçuluk felsefesinde insan varoluşunun anlamı söz konusudur. Güçsüzlüğü ve hiçliği içinde insanın, zaman içinde ve tarihselliği içinde insanın, ölüme mahkûm bir varlık olarak insanın varoluşu, hiçlik karşısında insanın varoluşu, özgürlüğü içinde insanın varoluşu, topluluk içinde kaybolmuş insanın, tek insanın kendini bulması, kendi olması vb. bütün söz konusu olan sorunlar Varoluşçuluk felsefesince irdelenir." (Akarsu, 1994: 187-188) .

Yazarın öykü kahramanı da metin boyunca bu sorunlar bağlamında davranır. Böylece Oğuz Atay'ın "Beyaz Mantolu Adam" ı da kendisini toplumdan ayırmaktadır. Yani kendisi olma mücadelesini vermektedir. Hatta varoluşçu felsefe "doğruluk ve ahlaklılık karşısında sahici tutumu"(Akarsu 1994:188) önemser. Bunun örneği öyküde şu cümlelerde ifade edilmektedir. "Beyaz Mantolu Adam" kendisine sadece manken muamelesi yapan patronu protesto anlamında mağazayı terk edince aralarında şu diyalog yaşanır: "Nereye gidiyorsun?" diye bağırdı patron. "Fena mı, para kazanıyorsun işte." Durmadı. Arkasından koştu, cebine biraz para sıkıştırdılar." (Atay, 2011: 20).

2.1.2. BEYAZ MANTOLU ADAM'IN KARAKTER ÖZELLİKLERİ

"Günümüzde insanlar ekonomik güvenlerini sağlamak uğruna, kendi kişisel özgürlüklerini bırakmaya hazır duruma geliyorlar" (Akarsu 1994: 190). Ancak "Beyaz Mantolu Adam" öykü boyunca özgürlüğünden taviz vermez ve kendisini gerçekleştirme uğruna her zorluğa göğüs gerer. Her şeyini yitirme pahasına kendi yaşamına kendi biçim verir.

Öykü kahramanı metin boyunca yalnızdır. İletişimsizlik, "Beyaz Mantolu Adam" da başat kavramlardan biridir. Öykünün kahramanı, konuşmaz, karşılık vermez. Metinde kahramanın iletişimsizliğini anlatan birçok ifade bulunmaktadır. Kahramanı, konuşmadığı için turist sananlar çıkar. Yabancı dilde kendisine küfür edildiğinde; hatta mantosunun etekleri çekiştirildiğinde bile konuşmaz, karşılık vermez. Onun bu durumu varoluşçu filozoflardan Sören Kierkegaard'ın şu sözlerini hatırlatmaktadır: "Kişi olarak herkes ayrıktır. Yalnız kendisi ve Tanrı karşısında sorumludur. Kişinin yaşamı da bundan dolayı yalnızlık içinde ve yalnızlar arasında geçer. Aile gibi doğal topluluklar yanında din ve devlet toplulukları da insanları yalnızca dıştan sararlar. Kişiliğin derinlerinde her topluluk biter."(Akarsu, 1994: 196). Öyküdeki şu cümleler Kierkegaard'ı destekler niteliktedir: " Bir kenarda duruyordu. Konuşmuyordu. Yürüdü. Kalabalık bir sokağa çıktı. Arkasına bakmıyordu. Adımlarını sıkıştırdı. Hareketsiz, ifadesiz, öylece durduğu için yanına yaklaşamadılar. Karşılık vermediği için onunla konuşmak zor oluyordu." (Atay 2011:11-25). Kısaca öykü boyunca "Beyaz Mantolu Adam" burada olduğu gibi bütün eylemlerinde yalnızdır. "Beyaz Mantolu Adam"ın bütün davası kendini gerçekleştirmektir. Öykü boyunca onun bütün davranışları onun gerçekten kendisi olma yolunda attığı adımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Jaspers, "Genele düşmekten sakınmak için kendi varoluş açıklamalarında her zaman 'kişisel ben' biçimini kullanmıştır." (Akarsu, 1994: 207). Yine öykü kahramanının bütün davranışları "genele düşmekten" kaçınan davranışlardır. Nitekim Jaspers, varoluşçuluğun en önemli özelliği olarak yalnızlığı, yürekliliği ve savaşım kavramlarını öne çıkarmaktadır. Yalnızlık bağlamında kendisini durmadan bozuk para gibi harcayan kimse, sevgisini dağıtıp tüketen kimse, birçoklarıyla ilgilenip herkesle dostluk kuran kimse hiçbir zaman varoluşsal topluluğa erişemez. Yüreklilik bağlamında Jaspers, insanın her şeye yüreklilikle girişmesini ister. Tıpkı baharda tomurcuk vermesi için bir çiçeğin her şeyi göze alması gibi. İnsan da bütün engellemeleri, yadsınmaları ve yok edilmeleri göze almalıdır. Savaşım bağlamında Jaspers, insan kendi küllerinden yeniden varoluşa yükselebilmesi için önce yok olmalıdır, der (Akarsu, 1994:208). Ayrıca Karl Jaspers'e göre : "Varoluş gerçekten insanın kendi olmasıdır. Bu da ancak özgür ve koşulsuz kararlar gerçekleştirilebilir. Bilmekle varoluş olunmaz, eylemle olunur." (Akarsu 1994:205). Oğuz Atay'ın "Beyaz Mantolu Adam" ı da Jaspers'in dediği gibi öykü boyunca her şeyden vazgeçen bir yalnızdır. Bütün

aşağılanmalara karşın aşırı yüreklidir. Ayrıca savaşımında da kararlıdır. İnsanların daha ileriye ve derine gidemez dedikleri denize doğru bütün kararlılığıyla gitmiştir, kendi küllerinden var olabilmek için.

Öyküde “Beyaz Mantolu Adam” yalnızlığının yanı sıra hayatta oldukça başarısızdır da. Bu bağlamda hikâyedeki ikinci cümle: “Başarısızdı.” (Atay, 2011: 11). Onuncu cümlede iki tane daha “başarısızlık” kelimesi geçiyor: “Hiçbir hüner göstermediği için, ya da acındırıcı bir garipliği olmadığı için ya da kendisini çevreden ayırıp başarısızlığına üzülecek kadar düşünemediği için dilenirken de başarısızdı.” (Atay, 2011: 11). Daha sonraki satırlarda da “başarısızlık” kelimesi iki kez daha geçmektedir. Ayrıca “Beyaz Mantolu Adam” toplumda bir yabancısıdır. Metin boyunca başına buyruk hareket eder. Zaten yalnızlık, yabancılaşma ve iletişimsizlik geçen yüzyılın da önemli kavramlarıydı. Oğuz Atay bu kavramları diğer eserlerinde de işler (Ecevit, 2009: 88). Bununla birlikte varoluşçu filozoflardan Sartre’ye göre : “İnsan yabancı bir yerde olmadan kendi yurdunu tam bilemez. Varlığın yabancısı da hiçliktir. Bu ayrılık olmadan varlığın bilgisine erişilemez.” (Akarsu, 1994: 229). İnsan kendi varoluş bilgisine yabancılık kavramını yaşamakla ulaşabilir. Öyküdeki “Beyaz Mantolu Adam” toplumdaki tamamen farklı biridir. Hatta o kadar farklı biridir ki yabancı (turist) sanılır. Bu bağlamda öyküdeki şu cümleler dikkat çekicidir: “Allah belasını versin bu pis yabancıların, dedi birisi; gömleğini pantolonunun üstüne çıkarmış, bütün yüzü bıyık içinde kara bir adam...” (Atay, 2011: 23). Hatta öykü kahramanı metinde topluma o kadar yabancısıdır ki bazen “esrarkeş”, bazen “cüzamlı”, bazen de “deli” olarak nitelendirilir (Atay, 2011: 23).

“Beyaz Mantolu Adam” öykü boyunca bunalmaktadır. Onun bu bunalımı varoluşçu filozof Sartre’nin felsefesinin rehberi “bulantı” kavramını hatırlatmaktadır. “Sartre’de bulantı, yalnızca öznel bir duygu değil, bize asıl gerçekliği, anlık bir parıldama içinde açar. Ona göre dünya düzensizdir. Pistir. Dünyada iyi gitmeyen bir şey var. Dünya insana göre uyumlu bir biçimde kurulmamış, tam tersine zalim, acımasız, düşmanca ve saçmadır. Birçok insan yapışkanlık içinde yaşar. Ancak bulantı bizi bu yapışkanlıktan kurtarır. Bu yapışkanlıktan tiksinti bizi varoluşçu olmaya götürür. Bunu yapabilmesi için ilkin kendini aşıp hiçliğe doğru adım atması gerekiyordu.” (Akarsu, 1994: 226-227). Oğuz Atay da öyküsünde Sartre gibi bunalımı anlatmaktadır. “Beyaz Mantolu Adam” marjinaldir. Toplumla barışık değildir. Atipiktir ve sıkıntılıdır. Metin boyunca durmadan sıkılmaktadır. Hercai olan kahraman, sabit bir yerde durmuyor. Öykü kahramanının hâlini anlatan şu ifadeler onun bunalımına örnek teşkil etmektedir: “Beyaz mantosuyla topuklarının çevresinde döndü, ilk defa gülümsedi çevresine bakarak. Sonra sanki bir daha hiç gülümsemeyecekmiş gibi mahzunlaştı birden.” (Atay, 2011:15). Metnin sonlarında yer alan şu ifade de bu bağlamda oldukça manidardır: Nitekim metindeki asosyal kahramanı görmek isteyen kalabalığı, uzun bıyıklı bir genç “Ne bunalıyorsunuz hasta adamı?” diyerek ön sıradakileri geriye iter. Yukarıda da belirtildiği gibi “Beyaz Mantolu Adam” var oluşunu kanıtlamak için hiçlik bunalımına girerek kalabalığı, yani (herkesi) terk eden bir yol izlemiştir. Yani Sartre’nin dediği gibi “Kendi özünü kendi eylemleriyle yaratmıştır.” (Akarsu 1994:229). Ayrıca Sartre’ye göre : “ Dünya bir tiyatrodur. Orada herkes kendi rolünü oynamaktadır. Ama hiç kimse oynadığı rolü gerçekten olma durumunda değildir.” (Akarsu, 1994:230) . Ancak “Beyaz Mantolu Adam” kalabalığı karşısına alan davranışlarıyla “Ben bu tiyatrodaki yokum, ben özgürüm.” tavrı sergilemektedir. Kaldı ki varoluşçu felsefenin en çok önem verdiği kavramlardan biri de özgürlüktür. Nitekim Sartre’ye göre “Özgürlüğe mahkumdur insan. Özgürlük onun alın yazısıdır. Her şeyde özgürdür insan. Kimse insanı özgürlüğünden kurtaramaz.” (Akarsu, 1994: 228).

2.2. BEYAZ MANTOLU ADAM’DA ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

“Beyaz Mantolu Adam”ın ironik bir üslubu vardır. Öykünün adında bile mizah ve ince bir ironi vardır. “İroni, yazarın anlatım biçiminde abartma, olanı olmamış, olmamış olmuş gibi göstererek olayların ve fikirlerin karşıtlığından yararlanma, dili alışılmamış düzlemde kullanma ve mizaha yaslanma şeklinde tezahür eder (Karatepe, 2005:336). Atay’ın bu öyküsü baştan sona abartma, ironi ve örtülü mizahla doludur. Sözelimi öykü kahramanının kimliğinin belirsizliği ile başlayan abartı, onun kılık kıyafetinin tasviriyle devam etmektedir. Çevresinin onunla alay etmesi, onu çeşitli ironik sıfatlarla tavsif etmesi, son unda uzun ve aydınlık bir manto ile karşılaşması, mantoyu kloş etekli, kocaman düğmeli bir hayaletle benzetmesi, mantoyu satan satıcıyla aralarında geçen muhavere, kahramanın kadın elbisesi giymesi, beyaz mantosuyla topuklarının çevresinde dönmesi, ilk defa gülümsemesi, kalabalığın uzunca bir süre “Beyaz Mantolu Adam”ın turist olup olmadığını tartışması, kahramana çeşitli dillerde küfredilmesi, onun bütün vitrini kaplayarak müşteri çekmek için canlı manken olarak kullanılması, kıyafetinin sahilde tartışılması, halkın huzurunu ihlal etmekle suçlanması gibi tavır ve davranışlarında ironiye yaslanan ince bir mizah dili söz konusudur. Bu bağlamda Necati Mert, Oğuz Atay için şu tespiti yapmaktadır: “Bilinç akımı ve ironisiyle Tanpınar’ı çağırıştırır. Ruhun zedelenmiş, çaresiz insanları alegoriler ve metaforlarla anlatır Atay. Mübalağa eder.” (Mert, 2005:114). Benzer bir belirleme, eleştirmen Füsun Akatlı’da da görülür: “Oğuz Atay öykülerini besbelli hak verdiği kişilerden değil, karşı safın merceğinden yazmaktadır. Bu da onun öyküsüne çok gizli

bir ironinin yanı sıra özel bir estetik tavır sağlamaktadır.”(Mert,2005:114). Öyküde ayrıca metin boyunca bariz bir şekilde öykü kahramanının kendi kendisiyle alayı da mevcuttur. Yani Oğuz Atay’ın kahramanının kendi kendisiyle alay etme, kendisini alay konusu yapması söz konusudur. Bu bağlamda Oğuz Demiralp’ in şu tespiti önemlidir: “Oğuz Atay’ın kahramanlarının başlıca erdemlerinden biri kendi kendileriyle alay etmeyi bilmeleridir.” (Lekesiz, 2001:351).

Postmodernizmin “oyun” kavramı, Oğuz Atay’ın “Beyaz Mantolu Adam” öyküsünde de müşahede edilmektedir.. Bu bağlamda Rosenau’nun postmodernistlerin oyun merakının kaynağını ifade ettiği şu tespitini hatırlamak gerekir: “Eğer şüphecilerin iddia ettikleri üzere hakikat diye bir şey yoksa o zaman geriye kalan tek şey oyundur, sözcüklerin ve anlamın oyunu.” (Emre, 2006:113). Paralel bir görüşü Terry Eagleton’un “Estetiğin İdeolojisi”nde de şu şekilde ifadesini bulmaktadır: “Schiller, estetik tarz içerisinde insanlığa yeniden kazandırılan güçten tüm nimetlerin en yükseği diye söz eder ve ünlü deyişte insanın ancak oynadığında tamamen insan olduğuna dikkat çeker.” (Emre, 2006:112). “Beyaz Mantolu Adam”ın vitrinde esnaf tarafından canlı manken olarak sergilenmesi, çocukların hepsinin eteklerini tutarak onu çevirmeleri, sahilde top oynayan gençlerin onun kafasına bir iki top atmaları bölümünü okurken bir oyun oynandığı izlenimine kapılıyoruz. “Postmodern yazarlarda metni bir oyun olarak görme anlayışı vardır. Yazar zaten edebiyatı bir oyun olarak gören bir anlayışın sonucu olan üst kurmacayı Tutunamayanlar’da çok başarılı kullanır.” (Ecevit, 2009:101). “Postmodern sanatın ünlü temsilcisi Italo Calvino yazarın dünyasıyla somut yaşamı oyunsu bir yaklaşım içinde birbirine karıştırır.” (Ecevit, 2009:99). Sözelimi öykü kahramanının beyaz mantoyu satın almak için satıcıyla girdiği diyalog bu bağlamda zikredilmesi gerekir: “Onu seyreden satıcı: ‘Ne o satın mı alacaksın?’ diye sordu. Karşılık vermedi. Öykü kahramanı önce satıcıya, sonra mantoya baktı, elini cebine soktu. ‘Dur bakalım, bir giydirelim hele.’ Çevresine bakındı satıcı, oyuna katılacak birilerini aradı. Manto vücuduna yapıştı. Satıcı hızla çevirdi onu; etekler dönerek açıldı. Onu uzaktan seyreden meyhanedeki adam birden gülmek zorunda kaldığı için ağzındaki bütün birayı ileri püskürttü. Satıcı kendine geldi: ‘Kadın mantosu bu hemşerim; sana olmaz.’ dedi (Atay 2011:14-15). Metindeki bu ve buna benzer oyunsu ifadelerden yola çıkarak şu tespit yapılabilir: “Beyaz Mantolu Adam” aslında ıstırap içindedir. Kimseyle iletişim kurmayı bir yerde de durmamaktadır. Çevre onu yabancı görmekte ve onun hâline gülmektedir. Kısacası acı çeken bu adam, trajik bir yalnızlık yaşamaktadır. Ama Atay “Beyaz Mantolu Adam”ın acısını oyunsu ifadelerle anlatmaktadır. Atay’ın bu yaklaşımını Nurdan Gürbilek şöyle açıklamaktadır: “Atay’da büyük ölçüde acının anlatımıyla ilgilidir çünkü oyun. Acıyı aktarılabilir kılmamanın, insanlara acıklı bir şey anlatmanın yolu. Hem insanın suratına kapanan kapıyı açmanın, oku kayıtsız okurun kalbine yollamanın hem de her an gülünçleşebilecek bir acı gerçeği bu tehlikeli yazgıdan kurtarmanın, bir acıklılık efektine dönüştürmeden anlatmanın yolu oyunlaştırmaktır. (Gürbilek, 2008:64). “Beyaz Mantolu Adam”, aklımıza Ronald Suckenk’ın şu sözünü de getirir: “Bir öykü, bir tek kişinin, sizin de oynayabilmeniz için oynadığı bir oyundur.” (Moran, 2009:265). Kaldı ki Oğuz Atay’ın diğer iki eserinin isminde de oyun kelimesi geçmektedir. Sözelimi: “Tehlikeli Oyunlar” ve “Oyunlarla Yaşayanlar”.

Oğuz Atay bu metinde insanları belirsizlik bildiren ifadelerle çok ciddi olarak yermektedir. Belirsizlik bildiren ifadeler şunlardır: “Topluluğa katılanlar, beyaz mantosuyla kalabalığa karıştı, ne yapacağını bilmeyen insanlar, işsiz güçsüz takımındakiler, onu seyretmek için duranlar, bir kadın kalabalığı yarmaya çalışıyordu, derli toplu insanlar, kalabalık bir sokağa çıktı, insanların arasına karıştı, top oynayan gençler, başka satıcılar, yakından görmek isteyenler, bir adam, kalabalık arttı, durağa oldukça kalabalık geldiler, çevreye ilgisiz insanlar, kalabalık hava almasını engelliyordu, birilerini aradı, başka gönüllüler, arkadan koşan kalabalık, birisi, onları izleyen kalabalığa çarptılar...” gibi. Bu belirsizlik ifadelerinin içinde en sık kullanılanı da “kalabalık” kelimesidir. Oğuz Atay “Beyaz Mantolu Adam”ı “insan”, diğer insanları “kalabalık” olarak nitelendirmiştir. “Beyaz Mantolu Adam” bu yönüyle Ortega Gasset’in “İnsan ve Herkes” adlı kitabını hatırlatmaktadır. Gasset, bu eserinde “Yaşamak bir ortamın çaresiz tutsağı olmaktır.” (Gasset,2007: 9) demişti. Metinde “Beyaz Mantolu Adam”, ‘ortamın tutsağı olmak’ tan kurtulmaya çalışıyordu. Gasset, ayrıca “ Toplumun ne olduğunu ivedilikle ortaya çıkarmalıyız.” (Gasset,2007:23) diyordu. Öykünün kahramanı da davranışlarıyla devamlı toplumu sorgulamıştır. Gasset, “İnsan kendi akıl makinesinin üretmediği formüllerle yaşar.” (Gasset, 2007:13). “Düşünmek için yaşamayız, tersine hayatta kalmak için düşünürüz.” demekle birlikte görenekleri şöyle sorguluyor: “Görenekler, bireyin şu ya da bu biçimde, şu ya da bu oranda, başka çaresi olmadığından ötürü benimseyip uyguladığı insanî davranış biçimleridir ve birlikte yaşadığı çevresi tarafından ona zorla benimsetilmiştir: ‘ başkaları’ , ‘herkes’, toplum tarafından.” (Gasset, 2007: 17). İşte Oğuz Atay’ın “Beyaz Mantolu Adam”ının da itirazı, isyanı, başkaldırısı tıpatıp aynı yeredir: Başkalarına, herkese, topluma... Öykünün kahramanı Gasset’in ifadesiyle “ortamını kurtarma” ya çalışıyor. Gasset’in bir başka deyişiyle “Beyaz Mantolu Adam”, “kendi benliğine dalmıştır,

dalabilmiştir.” Oğuz Atay’ın kahramanının intiharı da bu arayışın sonucudur. Aslında Oğuz Atay, hem okur’a hem kalabalıklara bu bağlamda “insan” mısınız , “herkes” misiniz diye sormuştur. Öyküdeki şu cümleler bu açıdan son derece manidardır: “Yerdeki bir su birikintisinden güneşle birlikte yansıdı. Sonra su birikintisi kalabalıklaştı; lekesiz görüntüsünü, irili ufaklı gölgeler çevirdi. Mantosunu seyretmek için eğilince henüz şaşkınlığı geçmemiş ve onu nasıl karşılamak gerektiğini bilmeyen topluluğu gördü suyun içinde. Mantosunu kirletmemek için su birikintisinin çevresinden dolaştı. Onu doğrudan doğruya izlemek isteyenler suyu geçmeye çalışırken ıslanarak yarı yolda kaldılar.” (Atay, 2011: 16).

3. SONUÇ

Sonuç olarak Oğuz Atay’ın “Beyaz Mantolu Adam” başlıklı öyküsü varoluşçu felsefeyi yansıtır. İletişimsizlik, yalnızlık, başarısızlık, bunalım, intihar ve özgürlük öykünün üzerine kurulduğu kavramlardır. Bu kavramların hepsi “Beyaz Mantolu Adam”da müşahhaslaşır. Kahraman, mücadeleci bir kimliğe sahip olup kendini gerçekleştirme hayalindedir. Bunun için yalnızlığı göze alır ve yaşar. Özgürlüğüne tutku derecesinde bağlı olan öykü kahramanı, topluma yabancısıdır. Hayatta bunalmaktadır ve başarısızdır. Öykünün mizahî ve ironik üslubu öykünün ana izleğiyle uyum içindedir. Yazar, öykünün kahramanı olan Beyaz Mantolu Adam’ı mizâh ve ironi ile anlatır. Kadın elbisesi giyen kahraman, kendisini alay konusu yapar. Bu bağlamda çevre, öykü kahramanı ile alay eder, ona küfreder. Oğuz Atay, postmodernist bir yazardır. Bu çerçevede, öyküde postmodernist bir teknik olan “oyunlaştırma”yı kullanır. Atay’ın “Beyaz Mantolu Adam”da kullandığı oyunlaştırma tekniği, Nurdan Gürbilek’in ifâdesi ile “acıyı anlatılır kılma”yla ilgilidir. Yazar bu öyküsüyle “insan” ve “herkes” kavramlarını sorgulamış ve topluma şiddetli eleştiriler getirmiştir. Toplum, belirsizlik bildiren ifâdelerle eleştirilmiştir. Yazar, Beyaz Mantolu Adam’ı “insan”, diğer insanları ise “herkes” olarak nitelendirmiştir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1994). *Çağdaş Felsefe*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
Altuğ, T. (2008). *Dile Gelen Felsefe*. İstanbul: Şefik Matbaası.
Atay, O. (2011). *Korkuyu Beklerken*. İstanbul: İletişim Yay.
Ecevit, Y. (2009). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yay.
Emre, İ. (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat*. Ankara: Anı Yay.
Gasset, O. (2007). *İnsan ve Herkes*. İstanbul: Metis Yay.
Gürbilek, N. (2008). *Mağdurun Dili*. İstanbul: Metis Yay.
Karatepe, M.İ. (2005). Hece Dergisi. *Türk Öykücülüğü Özel Sayısı* , 46-47, 336.
Lekesiz, Ö. (2001). *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*. Ankara: Kaknüs Yay.
Mert, N. (2005). Hece Dergisi. *Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, 46-47: 114.
Moran, B. (2009). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II*. İstanbul: İletişim Yay.